

Eva Österberg, *De små då: Perspektiv på barn i historien* (Stockholm: Natur & Kultur 2016). 422 s.

Barn tillhör en av de grupper som inte ofta figurerar i de övergripande traditionella historieskrivningarna, även om det – sedan det socialhistoriska intåget – inom flera discipliner har forskats om barn. Under bara de senaste årtionden har till exempel undersökningar om barn och deras villkor under medeltiden publicerats i synnerhet i England och Frankrike. Ett av de mest omtalade verken om barn vad gäller medeltiden skrevs av den franske historikern Phillipe Ariès: denna studie har haft ett sådant stort inflytande att – trots att flera av slutsatserna har förkastats – även i *Nationalencyklopedin*, i artikeln om barn, återfinns dess rön om att begreppet ”barndom” inte fanns förrän under modern tid (Österberg, s. 31). När det gäller nordisk och särskilt svensk historia har barnen tagits upp i diverse sammanhang som till exempel i *Kvinnor, barn och fester i medeltida mirakelberättelser* (1994).

I den aktuella boken *De små då* försäkras författaren att hon ska behandla barnets plats i det medeltida Nordens historia. Den är uppdelad i elva delar enligt ett par utvalda teman, där uppgifter om det förflutna varvas med reflektioner om barnets plats och rättigheter i nutidens samhälle. Genomgående kopplas texten till nyare forskning om känslöhistoria. Känslor återfinns som en röd tråd genom hela boken med särskilt fokus på föräldrarnas känslor gentemot barnen, framför allt kärlek. Denna bok är ett tydligt försök att göra en tvärvetenskaplig studie om barn och som sådan förlitar sig författaren på forskning som bygger på både materiella och skriftliga källor.

Boken börjar med en djupgående diskussion om vad som har varit en viktig tes inom historievetenskapen: den så kallade utvecklingstesen, det vill säga att medeltiden representerar det omoderna och otäcka (”traditionella”), medan det moderna samhället representerar allt bra. Här diskuterar och kritiserar Österberg tesen om att barndom som fenomen har skapats under

modern tid och att barn var oälskade eller sågs som små vuxna i det förmoderna samhället – det stämmer helt enkelt inte. Österberg vill skapa en ”motbild” för ”nordisk medeltid” (s. 47) för att bidra till kritiken mot Ariès’ tes och problematisera dikotomin traditionellt–modernt vad gäller synen på barn. Det är ett budskap som många medeltidsforskare känner igen: allt ont kan inte skyllas på denna tidsperiod.

Detta problematiserande syfte uppfylls i boken, delvis för att Österberg utmanar läsaren att ta av sig sina kulturella glasögon och själv fundera över vilka termer som vi använder om barn idag, varför gruppen ”tonåringar” urskiljs, under vilken ålder barn är just ”barn”, vilka kriterier som skall uppfyllas för att utgöra en vuxen människa och så vidare. Därtill redogör hon för tvärvetenskapliga teoretiska utgångspunkter vad gäller forskning om barn eller om det traditionella samhället (exempelvis filosofiska, sociologiska). Det finns ett par viktiga sådana som hon förlitar sig på, bland annat Aron Gurevitj’s idé om vikten av att studera periferin, samt känslöshistoria och (i synnerhet) Barbara Rosenweins arbete. Dessa gör att Österberg kritiskt reflekterar över sina resultat, men samtidigt blir vissa avsnitt lätt tesdrivna och där är det oklart om det är temat eller barnen som är det viktigaste i diskussionen. I kapitlet om mirakelberättelser är det i stället källmaterialet som är utgångspunkten för temat. Denna ojämnheter ger intrycket av att de enskilda kapitlen var tänkta som fristående essäer.

Även om det i bokens inledning skapas en viss förväntan att om barnens synvinkel kommer att behandlas, återfinns detta bara på ett par ställen. I stället är det främst samhällets syn på barn – både det medeltida och det moderna – och världen omkring barnen som står i centrum. I kapitlet om giftermål och barnafödande läggs fokus på vuxna kvinnors villkor, även om flickor också nämns. Diskussionen om barnaga är särskilt upplysande vad gäller de lagstadgade begränsningarna, men det är oklart hur barnen upplevde detta. Barnens plats i familjepolitiken tas också upp, inklusive fosterbarn och arvsrätt. Därtill behandlas barnslaveri eller hur lite som faktiskt är känt om denna del av samhället.

I kapitlet ”Barnens moraliska rum” diskuterar Österberg en rad samtida filosofiska, teologiska, rättsliga och medicinska verk, både nordiska och övriga europeiska. Bland annat ett av Augustinus där han resonerar kring synen på barndomen och dess fyra faser. Detta kapitel sätter Norden, och särskilt Sverige, i en större europeisk kontext.

Boken innehåller flera upprepningar i de olika delarna vad gäller medeltida gestalter och förklaringar av källor. Till den läsare som inte är välbekant med hela den svenska medeltidshistorien – till exempel grundstudenter – kan dessa upprepningar underlätta läsningen. Det står klart att det i huvudsak är periferin som behandlas och att Sverige ska vara i fokus. Men i vissa

kapitel finns utsvävningar till Island och Norge – anledningen ska vara att källorna där belyser situationen på ett bättre sätt. Det hade således varit till bokens fördel om resonemanget i J. A. Skórzewskas artikel "Medieval Icelandic Children in Vernacular Miracle Stories" i *Youth and Age in the Medieval North* (2008) hade lyfts fram i kapitlet om mirakelberättelser för att jämföra ut mot de andra kapitlen där Island används som komplement.

Budskapet som *De små då* för fram är att den moderna världen inte ska anses bättre än den "traditionella", och att sätta etiketter på saker kan vara farligt. Överlag är boken ett lättillgängligt och välkommet bidrag till kunskapen om synen på barn under medeltiden.

Malmö universitet

SARA E. ELLIS NILSSON

Lars Lönnroth, *Det germanska spåret: En västerländsk litteraturtradition från Tacitus till Tolkien* (Stockholm: Natur & kultur 2017). 182 s.

Under 2000-talet har forskare inom arkeologi, religionshistoria, historia och litteraturvetenskap studerat sentida reception av dels antika skildringar av nordisk forntid, dels av fornisländsk litteratur. En övergripande slutsats som jag tycker att man kan dra från dessa ofta interdisciplinära studier är att litteraturen, inklusive dess mytologiska innehåll, har använts i högst olika ideologiska syften. Litteraturen har brukats i projekt för att legitimera tidigmoderna staters integration av territorier, men också åberopats i miljörelsens omsorg om naturen. Studierna har därmed nyanserat den vanliga uppfattningen att endast reaktionärer och nazister har nyttjat litteraturen om germaner för sina ändamål. Litteraturvetaren Lars Lönnroth har lämnat flera substantiella bidrag till denna forskning. Han har exempelvis studerat muntliga variationer hos den tidiga eddadiktningen, vilken först senare fixerats i sin skriftliga form. Ofta har hans forskning präglats av en kritisk udd mot föregående forskargenerationers enkla historiseringar av den fornisländska litteraturen och deras sökande efter en autentisk fornnordisk kultur och religion. I boken *Det germanska spåret* återvänder Lönnroth till denna corpus av texter. Han kallar dem i undertiteln för "en västerländsk litteraturtradition" och etablerar en litterär receptionskedja om "germanerna" från antiken till vår nutid som spänner över olika slags texter och medier: dikter, prosa, runristningar, bilder och filmer. Boken följer huvudsakligen en kronologisk disposition. Efter förord och inledande kapitel där "germaner" och "germanskt" introduceras och problematiseras följer kapitel som spänner över en mycket lång tidsperiod. Antika vittnesbörd